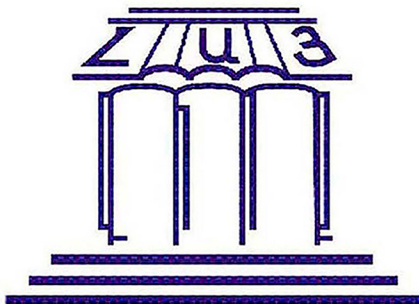

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց
Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Մտեղծագործական համայնքներ
նշ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) license.

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

3.0. Dargy

Uly. D. Reilly
Kings

891.99

7-87

12 MAR 2011

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅ ԳՐԱՍԻՐԱՅ «ԼՈՅՍ» ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ՊԱՏԱՆԵԿԱՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆ - ԹԻԻ 2

ԱՐՄԵՆԱԿԻՆ ՅՈՅՍԵՐԸ

Նորալեզ «Սեւ եջը»-ին հանուած

Գրեց

Հ. Մ. ՊՈՏՈՒՐԵԱՆ

Բ. Տպագրութիւն

1923

ՏՊ. «ՄԱՍԻՍ»

Պոլսէ

891.99

Պ - 87

ԱՐՄԵՆԱԿԻՆ ՅՈՅՍԵՐԸ

Կրթության նախարար
Կառավարության կողմից
1937-թ.

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ
ՀԱՅ ԳՐԱՍԻՐԱՅ «ԼՈՅՍ» ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ՊԱՏԱՆԵԿԱՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆ ԹԻՒ 2

Հ. Մ. ՊՈՏՈՒՐԵԱՆ

ԱՐՄԵՆԱԿԻՆ ՅՈՅՍԵՐԸ

Նորավեպ «Ան Էջը»-են հանուած

ԵՐԿՐՈՐԿ ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Տպ. « Մասիս »
ՊՈՒԲՐԷՆ

1923

23 JUL 2013

51432

488-91

ԱՐՄԵՆԱԿԻՆ ՅՈՅՍԵՐԸ

Երբ կ'իմանայինք թե մեր գիւղին մէջ վարդապետ մը եկած է՝ նոյն օրերը ուրախութեամբ եկեղեցի կը վազէինք, կամ նոր ձայն մը լսելու եւ կամ վեղարին մէջի նոր դէմքը տեսնելու համար: Եւ այնքան միշտ նոյն էր մեր զգացումը այս մասին որ մեր մայրերը չատ անգամ՝ զմեզ եկեղեցի զրկելու գիւրին միջոց մը դատած էին խարելով ըսելու՝ թէ «Երեկ նոր վարդապետ մը եկեր է»:

Անձնեւոր կիրակի մը, երբ աչքերս բացի՝ մայրս «Ելի՛ր ժամ դնա՛» ըսելու տեղ «Դուրեան վարդապետը եկած է եւ այսօր քարոզ պիտի տայ» ըսաւ: Այդ վարդապետը մականուանով աւելի ծանօթ՝ Իրեն գիտութեամբ ժողովրդէն յարգուած էր, եւ աղաքներէն իր տեսքով: Ուրախութեամբ մը կը վազէինք անոր քարոզներուն, եթէ բան մ'ալ չը հասկնայինք՝ կը բաւէր որ ձայնը կը լսէինք, որ իր գիմագծին համեմատ անուշ էր:

Այդ օրը, ասանց ցուրտ անձրեւին աչ դնելու,

երեւոյնք ընկերս եկեղեցի վաղեցինք Դատին մօտիկ տեղ զբաւելլաւ համար: Դիզօն, որ ամենէն պղծ տիկն էր, սովորաբար եկեղեցիէն հեռու կը փախ- ջէր, ու շատ անգամ իրեն կը հետեւէինք — մա- նաւանդ երբ օղբ լաւ կ'ըլլար, խոյ կարապետին ա՛յն ատեն կը հետեւէինք՝ երբ աշտպէս կ'անձրե- լէր:

— Կարապետ, կէս մը տէրտէրի տղայ կը հա- մարուիտ, գիտե՛ս, նայինք ի՞նչ է աշտօրուայ քա- րողին նիւթը, — հարցուց Դիզօն, երբ կ'ելլաւած պատերուն տակէն քսուքստիով կ'երթայինք:

— Այսօր ողորմութեան վրայ քարոզ պիտի տայ, պատառնանից Կարապետ:

Եւ իրաւ ալ այդ էր քարոզին նիւթը: Եկեղե- ցին լեցուեցաւ ու նկնդիրներով: Վարդապետին քարոզը՝ սրտաշարժ պատմութիւններով համեմ- լած՝ աւելի պատաւնիրէն հառաչանքներ կը գող- նար: Մարդիկ աշտպետի դիրքի մը մէջ էին որ կարծես թէ վայրկեան մ'առաջ դուրս կ'ուզէին ելլել. . . աղքատներուն ողորմելու համար:

Վարդապետը մասնաւոր զխոտմով մը այդ նիւթն ընտրած էր: Նոյն օրերը շատ մը աղքատ գաղթականներ՝ եկած խոնուած էին ժամուռն աղ- քատանցին մէջ, որոնցմէ շատերը՝ ինչպէս գի- տէինք՝ կ'արնցուցած էին իրենց ծնողքը կամ որդիքը, եւ իրենց ինչքերը Բիւրսեթուն ա՛նցած:

Անոնք հեռու որ երկիրներէ եկած էին հետխոն- ու մուրալով. . .

Երբ եկեղեցիէն դուրս կ'ելլէինք՝ ձիւնախառն անձրեւը սաստկացած էր եւ սաստիկ հով կար, աշտպէս որ Դիզօն խոյ չէր ուզեր եկեղեցիէն դուրս ելլել:

— Եկէ՛ք, ըսաւ Կարապետ՝ իր պատանեկան սղարմած չեչտով, մինչեւ որ հովը դադրի՝ Աղ- քատանոց երթանք, հոն ձերեր կան՝ որոնք մե- զի նորանոր պատմութիւններ կը պատմեն:

Դիզօն երեսը թթուեցուց, բայց պէտք էինք եկեղեցիէն դուրս ելլել. դռները պիտի փակէին:

Կարապետին հետեւեցանք: Վարդապետին քա- րոզը մեղմէ առաջ ուրիշներն ալ բերած էր հոս, եւ շատերը հին գղեստներու ծրարներ թեւե- րուն տակ՝ մեզի հետ ներս կը մտնէին:

Առաջին սենեակները լեցուած էին աղքատնե- րով եւ աչցելուներով, մեր գեղացիները ամէն սենեկի մէջ լռութեամբ՝ կեցած՝ մօտիկ կ'ընէին ձերու մը սրտածմբիկ պատմութիւնները, եւ երբ պէտք ալ ըլլար՝ արցունք չէին խնայեր: Մենք ամենէն ծայրի սենեակը գնացինք, հոն կը դող- ցողային քանի մը աղքատներ. եւ ոմանք՝ չոր հացի կտորներ կը կրծէին: Մենք, վայրկեան մ'ա- ռաջ անոնց՝ յերեւելն պատմութեան թիւ մը քա- չելու համար հարցուցինք գաղթականներուն.

— Ո՛ր կողմերէն եկած էք, հայրենակիցներ

— Շատ հեռուներէն, օրհնածներ, — պատաս-
խանեց ձերունի մը, որ զրուիւր կախած անկող-
նու մը մնարին մօտ կը խոկար:

Նոյն վայրկեանին անդրադարձանք որ կմախք
դարձած պատանի մը առաստաղին յառած աշ-
քերը վար քաշեց եւ անուշ մը մեղի նայեցաւ:

Կարապետ այս բողէին դուրս թուաւ, ու մենք
եւ ուրիշներ բոլորուեցանք չձերունիին շուրջը
որը, գրեթէ լալով բերնուց սովրած պատմու-
թիւն մը կրկնեց: Ո՛վ դիտէ, քանի՜ աղքատանոց
յարկեր լսած էին այդ պատմութիւնը՝ որ անցած
էր այդ բարի մարդուն զլիւնէ:

Ծերունին երկար մօրուք մ'ունէր, որ եթէ մա-
քուր ըլլար՝ ձիւնի պէս պիտի վայլէր կուրծքին
վրայ, խոշոր արտեւանունքներով եւ մեծ հակա-
սով պատկառանք կ'ազդէր:

Սա իր պատմութիւնը տասը վայրկեանի մէջ լը-
մընցուց: Իր զիւղին մէջ տուններ երկիրներ եւ
հարիւրաւոր ոչխարներ ունեցած է եղեր ժամանա-
կին, բայց երբ Քիւրտերը իրենց զիւղին վրայ մը
յարձակին՝ իր սրդիներուն հետ երկիրներն ու սոս-
ցուածքն ալ կը կորսնցնէ: Եւ հիմա, այդպիսի
բարեկեցիկ անձ մը մուրալու ելած է:

Ծերունին իր պատմութեան վերջերը հասած էր
երբ մեր Կարապետ ընկերը հեւհեւալով ներս մը

տաւ. ան իր տունը թռած էր, զգեստ եւ կերակու-
րերիլու համար: Ծերունին պատմութիւնը լմըն-
ցնելէ վերջ՝ առաւ Կարապետին բերածները՝ օր-
նէնքներ մրմնջելով: Օրհնէնքին վերջաբաւն էր
«Զեր նեղութիւնները մեղի տայ Աստուած». նոյնը
կրկնեցին նաեւ սենեակին միւս աղքատները. եւ
հիւանդ պատսնին ալ կիսարայ աչքերով մեղի
նայեցաւ ու երկու անգամ զրուիւր շարժեց, կրկ-
նելով անշուշտ մտքէն՝ «Զեր նեղութիւնները ին-
ծի տայ Աստուած. . . » Ու այն ատեն մեր աչքերը
լեցուեցան, եւ չուղեցինք ցուցնել իրենց այն
արցունքները՝ որոնք անսոցմէ կը հոսէին:

— Այս հիւանդը ձեր որդին է, հարցոյցինք
ձերունիին:

— Չէ, իմ բարերարս եղած է: Եւ ես զինքը
մեռած որդիներուս չափ կը սիրեմ. — յուզուած
պատասխանեց ան, եւ գրեթէ ժամ մը համր կե-
ցուց զմեզ այն պատմութեան զիմաց՝ որուն
զիւղազանը մեղի մօտ անկողնոյ մէջ կ'այրէր:

* * *

Արշակերտի Թօփրադ—զայլ զիւղին մասնակաւ
յարձակում մ'եղած էր Քիւրտերէն. եւ այն՝ աշ-
նան վերջերը, երբ ձմեռը կը մօտենար հոն:

«Թալլուդ վախժը կը մօտենայ» կ'ըսէր տասնապե-
նայ ժողովուրդը՝ սրտի դողդողումով: Հայը ամ-
բողջ զրեթէ ութը ամիսներ իր քրտինքով ձըմ-
բան պաշարը կը պատրաստէր. քիւրտը աշնան
վերջերը դանոնք պատրաստ կը զտնէր իրեն հա-
մար. եւ իթէ տեղացիները յանդգնէին դիմա-
գրութիւն ընելու, եւ կամ աւելի ճիշտ՝ իրենց
ձմրան պարէնը պահպանէին, ստացուածքին հետ
իրենց կեանքն ալ ապահով պիտի նուիրէին ա-
նոնց: Ինչընական թուականին երբ թեթեւ յաճա-
կում մ'ըրին Քիւրտերը, տեղացիները իրենց հայ-
րերէն սովորած ընթացքը չբռնեցին, իրենց բահե-
րուն վրայ յոյսերնին դրած՝ ուղեցին փորձ մ'ընել
իրաւունքնին պաշտպանելու. բայց յարձակողնե-
րը ժամանակ չտուին որ փորձը փորձ ըլլայ. եւ
անոս սկսան կրակը թէ՛ տուներու, թէ՛ անձերու:

*
*

Ձմեռ է հիմայ. խղիկ մը կը բարձրանայ այրը-
ւած մեծ տան մը աւերակին մէջուղ. ձիւնը ծած-
կած էր այն տանը աւերակները՝ որուն տակ մը-
նացած էին անշուշտ թշուառ ընտանիքին ար-
ցունքներն ու հառաչները:

Այդ խեղճ ու խաբխուլ խղիկին մէջ ցուրտ առ-
տու մը՝ կ'արթննար մայրը իր երեք որդիներուն

հետ. թշուառ որբւարի մ'էր ան. քիչ որբեր ա-
ռաջ իր տանը հրդեհուելը տեսաւ եւ անոր բոցին
յուսով ծնկներուն վրայ դիտեց իր էրիկը ու
անդրանիկ որդին, որոնք Քիւրտերէն վիրաւոր-
ւած՝ մոխիրին հետ արիւննին ալ ժառանգութիւն
թողլով՝ աչքերնին վերջին անգամ մ'ալ բացին
ու մարեցան տանը բոցերուն հետ. եւ այնպէս
անշնչացան:

— Վաղ չեկար գիշերը Ամերիկայէն, Արմենա-
կա, կը հարցնէր մայրը արցունքով իրրեւ յա-
րունակութիւն մը երեկ իրիկուան վէճին:

— Ձէ՛, մայրիկ, մեր տունը կանգնելու յոյս
անոր վրայ դրած եմ. անոնք որ այդ աշխարհը
կ'երթան՝ կը հարստանան եւ տուններ կը շինեն
քանի մ'ամսուան մէջ:

Արմենակ նոյնօրը ձամբայ պիտի ելլէր, ինչպէս
խօսած էր մօրը հետ՝ փոքրիկ Լեւոնիկ եղբայրը՝
Կարինի մէջ բարեւիրտ եւրոպացիներուն պիտի
յանձնէր՝ որ զայն խնամէին, ուսումնս եւ կամ
արհեստ սովորեցնէին, պայմանաւ որ վերջը նորէն
իրենց յարկը դարձնէին: Այդ ժամանակէն արդէն
սկսած էին Եւրոպացիք, մանաւանդ Անգղիացի-
ները եւ Ամերիկացիները, հայ որբեր խնամել,
որոնց բարեարտութիւնը իր զեղծմունքն ալ ու-
նեցաւ: Արմենակ ու մայրը հոգեզաւակ տխուր
ձեւին տակ՝ ուրիշներու խորհրդով քաջայրուած՝

Լեւոնիկը օտար յարկի տալ յանձն առին՝ միշտ դեղձկակտն բարեմտութեամբ, որ բնականաբար դիւցազնուհի մօր տարօրինակ պիտի թուէր:

Այսպիսի տխուր մտածութիւններով չէր ուզէր Արմենակ իր միտքը յոգնեցնել. Ամերիկայի անունը իր ամէն գործերը լաւ հայելոյ մէջ կը ցուցնէր. Ամրիկա, ուր վիշտ չկայ, ուր ջարդ չկայ. հոն հարստանալու համար բաւ է զետին ծով ու զեանէն ստակ ժողովել: Այս շատ սովորական երազն էր միայն ու կը հրճուեցնէր զինքը:

Ինչկին մէջ՝ մայրական համբոյրները վերջ չէին ունենար: Թշուառ մայրը որ յոյս ունէր իր վշտին մէկ մասը որդւոյն յանձնել՝ հիմա պիտի թողու որ ան հեռանայ իրմէ:

Մինչդեռ մայրը, Արմենակ և քոյրը բաժանումի ցաւէն կ'արտասուէին, Լեւոնիկ անվիշտ մանկական չարութեամբ կարծես կը ժպտէր քոյրիկին արցունքներուն վրայ:

Զիւնը դադրած է հիմա. բայց ամպերը բեռնաւորուած զ'երեւելին՝ Լեւոնիկ անգամ մ'ալ կ'արտասուեն ու կը մեկնի Արմենակ գրեթէ ամէն վայրկեան ետեւը դառնալով ու յուսալով որ իր ամէնէ մէկ նալուածքին՝ մայրիկը նոր սիրտնաբ մը պիտի առնու: Պտտանին շուտով կարեց ձրտան կարծ հորիզոնը, և վերջին անգամ մ'ալ իր մօրը նայեցաւ ու միայն հագիւ կրցաւ նշմար-

րել իրենց խղիկը, որ քիչ օրերէն պայտօի պիտի փութուէր. նոյն րոպէին մայրիկն ալ իր աղջնակին դարձաւ, և:

— Աստուած հետերնին. . . ըսաւ, ու գնաց խղիկին մէջ քաշուելու:

Դեռ կէսօր չէր եղած՝ երբ սկսաւ ձիւնել. բեռնաւորուած երկինքը անհոգ ու անկարեկից՝ կը խաղէր միջոցը իր ամենամեծ ձիւնի հատիկներով, որոնք թէեւ դանդաղ գետին կ'իյնային, բայց այնու՝ փոխանակ գթութեան՝ անհոգութեան երեւոյթը կու տային այդ ընկնող հատիկներու: Այդ միջոցին էր՝ որ տասնըօթը տարեկան պատանի մը՝ թխազոյն դէմքով ու սեւ մաղերով, ձակտին վրայ մտածկոտի կնճիռներ, բոպիկ ոտքերով՝ անվախ կը քայլափոխէր պնդացած ձիւնին վրայ: Արմենակն էր՝ ձիւնին մէջ քրտնած. մինչդեռ Լեւոնիկ՝ կապուտցած կը դողդողար իր ուսին վրայ: Ծուռ մ'առաւ պատանին տեսնելով էրզրումի միւնարէները, որոնք ձիւնեղէն հորիզոնի վրայ կ'ուղղուէին դէպ ի ամպերը: Էրզրումը, որ Ամերիկայի չափ անուշ կը հնչէ իրեն. ան՝ շատ յիշատակներ ունէր այդ քաղաքին՝ իր հայրը շատ բաներ ըսած էր այդ քաղաքի մասին և ընծաներ բերած էր իրեն, և այն հինգած զգեստը զոր հիմա կը կրէ՝ հայրիկը էրզրումէն գնած էր:

Էրզրումի փողոցներուն մէջ սկսաւ շփոթած

պատիւ Արմենակ: պէտք էր ձեռք կարկառել ու-
րիշին՝ փոքրիկ ողորմութիւն մ'ուզելու համար՝
քանի՜ անդամներ քայլերը հարուստի մ'ուզղեց
անոր ձեռք երկցնելու համար, բայց չհամարձա-
կեցաւ. սակայն Լեւոնիկն ալ անօթի էր, եւ լա-
ցը չէր դադրեցներ:

Երբ սրճարանի մը քովէն չլ'անցնէր՝ լսեց որ
անոր տէրը հայերէն կը խօսէր. սրտին մէջ՝ յու-
սով եւ դէմքին վրայ ամէկտառութեան դժով մը՝
սրճարանին դուռը բացաւ.

— Ու՛հ ձանձրացուցի՜ աղքատներ, պոռաց
սրճարանին տէրը բարկացած, բոպիկ ու ցեխոտ
ոտքերով ալ ներս կը մտնեն սրճարանս աղտո-
տելու համար. . . դո՛ւք, դո՛ւք. . .

Աստուծո՛յ սիրոյն, հայ եմ, այդպէս մի՛ նեղա-
նար. թշուառ մ'եմ, այս փոքրիկ եղբօրս համար
առաջին անգամ կը փորձեմ ողորմութիւն խնդրե-
լու, — ըսաւ պատանին աչքերն առանց վերընե-
լու:

— Ո՛վ գիտէ որո՛ւն զաւակն է այդ, որուն
միջոցով կ'ուզես քանի մը փարա չահիլ: Խեղճ
պղտիկը կը դողդղայ. . .

— Աղա եղբայրս է, որը մը, անօթի է:

— Գնա՛, գնա՛ աշխատէ ու ստակ չահէ:

— Կ'ուզեմ աշխատիլ, գործ կը փնտռեմ:

— Ամերիկա չստ գործ կայ կը՛սեն. հոն գնա:

— Ես ալ հոն պիտի երթամ, բայց մուրալով
աղա մի քանի փարա տուր հօրդ հոգւոյն:

— Մանրուք չունիմ. . . Հայրս ալ մ'եղած
չէ:

«Մանրուք չունիմ» կրկնեց Արմենակ. Արդ-
եօք Ամերիկա ալ այս խօսքը պիտի ըսեն ինձի.
չէ՛, անոնք մեծ ստակներ կու տան» ըսաւ ինք-
նիքն ու զլուխը կախած դուրս ելաւ անկից:

Արմենակը մերժուեցաւ ասկից, եւ սրճարանին
տէքը այն ատեն ողորմիլ խոստացաւ՝ երբ իր
հայրը վախճանի:

Ուրիշ սրճարանի մը մօտեցաւ. հոն սիրտ չը-
րաւ մտնել, վասն զի ինչ որ կրցաւ զուշակել
անոր տէրը տաճիկ մ'էր, եւ ինչպէս ձեռք եր-
կընցընէր անոր՝ որուն աղգակիցները իր ոտները
այրեցին, ինչքը յափշտակեցին, հայրն ու եղբայրը
սպաննեցին:

Ներսը գլխարկով մարդիկներ կային, որոնք
պէտք էին եւրոպացի ըլլալ եւ քրիստոնեայ,
թերեւս հարուստ ամերիկացիներ էին, որոնք պի-
տի գթային իրեն. ապահով էր:

Արմենակ երբ «մտնեմ չմտնեմ» կ'ըսէր ինք-
նիքն՝ մէկը քսան փարա երկնցուց:— Ես չրա՛ի.
այսպէս կ'ըլլան Ամերիկացիները. դեռ իրենց
ձեռքս չերկնցուցած՝ քսան փարա կու տան, հա-
պաւ լիքէ ողորմութիւն ուզեմ. . . վերջը իմա-

ցուե խեղճ պատանին թէ այդ երկու մեքալիֆները երկնցնողը սրճարանին առճիկ տէրն էր, երբ ներսի աղաներէն փարա մ'այ չկրցաւ առնուի:

Այդ սրճարանին մօտն էր փառաւոր պալատը՝ որուն դրան վրայ դրօշմուած իրեն անձանօթ գրերէն՝ զուշակեց թէ ան Եւրոպացւոյ ար բնակարանը պիտի ըլլար, եւ բարերախտարտոր դուռն այ բաց էր. դայն իր դողդողացող ձեռքով քիչ մը հրեց եւ հոն ապակեայ սենեկին մէջ տեսաւ կին մը՝ որուն կօշիկները կը փայփլէին եւ մետաքսնոյ զգեստները տրեղակտն չափ աղքատին աչքերը կը շլացնէին. շատ մը մատանիներ՝ մաաներուն վրայ. փափուկ ձեռնոցներ սեղանին վրայ եւ վերնազգեւոր մը քովը. գլխորկը բեռնաւորուած էր տեսակ տեսակ շինձու պտուղներով եւ ծաղիկներով, եւ վրան ալ սիրամարդի փետուրներ կը շարժէին. . .

Այդ կինը՝ հոն անկիւնը միայնակ էր. իր դիմաց սակայն երկու հոգւոյ ըմպելիներ եւ անուշներ դրուած էին. գիրկը բան մը կար՝ որուն հետ կը զրաղէր. անշուշտ որդին պիտի ըլլար, որուն չէր խնայեր ժպիտներ ու գուրգուրանք:

Արմենակ աչքին տակէն դիտեց դայն. եւ ցուրտէն սառած շրթունքները Լեւոնին այտերուն մօտեցուց: Զգացուած էր պատանին: Մօր մը

գուրգուրանքը ու համրոյրները որ տեսաւ դէպի իր որդին՝ իր աչքերէն արցունք բերին. — «Լեւոնիկ», ըսաւ ան, դու զրկուած պիտի մեծնաս մայրիկին համրոյրներէն»: Այս դողար զգացումը արցունքներ թափեց Արմենակին աչքերէն. եւ նա իր պատռտած եւ աղտոտ թեղանիքով իր ժարգարտեայ կաթիլները սրբեց: Արցունքներ, որոնք իր սրտէն քամուեցան եւ մնացին կեղտոտ լաթի մը վրայ չորնալու եւ ոչնչանալու համար:

Արմենակ աչքերը սրբելէն ետքը՝ դեռ աւելի մօտեցաւ ապակեայ դրան, եւ զարմանքով մը տեսաւ տիկնոջ գրկին մէջ շնիկ մը, որ անոր փայփայանքներուն տակ կատակներ կ'ընէր:

Շնիկ մը. ստոր արարած մը համարուած շատերէն, ան՝ տիկնէ կը կը սիրուէր: Լեւոնիկը գրեթէ մերկ՝ կը դողդողար Արմենակին ուսին վրայ, տիրոջ մօտ այդ շնիկը տաքուկ գրկի մը մէջ է, վրին վրայ մի քանի ոսկիներ կը փայլէին, կունակին վրայի քիւրքի նման զգեստը ոսկի ծոպերով եղբրուած էր:

Չեմ դիտեր, առաջին վայրկենին երբ տիկնոջ փոքրիկ Լեւոնիկը տեսաւ կիսամերկ, եւ Արմենակ, շնիկը տիկնոջ փայփայանքներուն ներմենա՛, շնիկը տիկնոջ փայփայանքներուն ներմենա՛, զիմաց դիմացինին վրայ: Ապաքեւ, ո՞վ աւելի խղճաց դիմացինին վրայ: Ապա հով միամիտ Արմենակը՝ թշուառ պատանին մտացաւ հոն խղիկին մէջ իր որբեւայրի մայրը

եւ որր քուրիկը, եւ կարեկցական նայուացքով վայրկեան մը համր մնաց զոնէն դուրս, ցաւելով տիկնոջ վրայ՝ որ գաւազէ գուրկ մնացեր էր - ինչպէս որ ինք կը մտածէր ինքն Արմենակ, ու իր սէրը եւ գուգուրանքը փոխանակ մանկան մը ընծայելու՝ ստիպուեր էր շնիկի մ'ընծայել:

— Ո՛րքան գութ պիտի ըլլայ այս կնոջ սրտին մէջ, կ'ըսէր Արմենակ ինքնիրեն, ա՛յնքան յորդ՝ որ մինչեւ շնիկը սիրելու կը հասնի:

Եւ հիմա՝ փոխանակ արցունքոտ աչքերուն՝ տոգոյն դէմքին վրայ յուսով դծուած ժպիտով, թշուառի անմեղ աչքերով ապակեայ դուռը բացաւ:

Տիկինը նամակի մը մէջ ընկղմած էր, դժգոհ դէմքով նշան ըրաւ որ զինքը չխանդարէ. եւ Արմենակ երբ սենեկին կահկարասիներուն վրայ զարմանքով ու ապշած կը նայէր եւ իր ապագայ տունը ասոր վրայ ձեւել կը մտածէր, Լեւոնիկը՝ որ մէկ ձեռքով իր եղբոր գլուխը բռննաձ էր անոր ուսին վրայէն չիյնալու տալահովութեամբ, միւս ձեռքը երկնցուց դէպի տիկնոջ գլխարկը՝ ուրախութեան ճիչ մ'արձակելով. ուղեց անոր վրայի պտուղներն առնուր: Այդ վայրկենին Արմենակ իր կիսամերկ բազուկը կարկառեց դէպի տիկինը, ու կեցաւ առանց խօսք մ'ըսելու:

Տիկինը՝ նամակը ժպիտով կնքեց եւ երբ մենակին կիսամերկ ձեռքը իրեն կարկառուած տաւ՝ թթուած երեսով նայեցաւ անոր, եւ զգանքի աչք մը տալէ վերջ՝ իր շնիկին դարձաւ շարունակեց զայն շոյել ու վաշխայել, եւ րոնս ի հեծուկս իր զիմացի թշուառներուն՝ մրայներ տուաւ անոր գլխուն ու քթին:

Այդ համբոյրներն ո՛րքան դառն էին տեսնելուն: Տիկինը ամէն անգամ որ շրթունքը շանը կը դպնէր՝ դողդողացող, ազտոտ, լց սիրուն փոքրիկ Լեւոնիկին զիմաց՝ կը զգար մենակ որ ան միանգամայն սուր ակռաներով իր սիրտը կը խածնէր:

— Ողորմութիւն մը, բարի տիկին -- մըմուսց ջնապէս Արմենակ:

Կնոջ դէմքին վրայ ու եւ է գութի արտատութիւն չտեսնուեցաւ. ան հայերէն չէր հասար. Անգլիացի էր:

— Հայ չեմ, տաճկերէն խօսէ, ըսաւ տիկինը իմայական չեշտով:

— Ողորմութիւն, կրկնեց տաճիկ լեզուով:

— Հայերդ ալ ողորմութիւն ուղեղէ չէք դադար, ըսաւ եւ տասնոց մը երկնցուց: Սակայն ոնիկ՝ աչքերը չէր վերցնէր գլխարկին վրայ սփ պտուղներէն եւ երբեմն փորձեր կ'ընէր ու ձեռքով յափշտակելու: Տիկինը զթաց վեր-

ջապէս անոր ալ, եւ շնիկին անուշեղէններէն վազը մաս մը տուաւ: Արմենակ շնորհակալ եղաւ եւ ասոր վրայ սիրտ առած՝ իր մօրը ծրագրայտ կնոջ հետ ուղեց իրադործել:

— Տիկին, ըսաւ, կ'երեւայ զաւակ չունիս: Ամերիկա պիտի երթամ, Աստուծոյ սիրոյն՝ կալի չէ՞ սա փոքր եղբայրս ձեր գթութեան յանձնմ:

— Ես աւելորդ ստակ չունիմ. Հայերուն օնելու համար միլիառներ չեն բաւեր:

— Տիկին, ողորմութիւն մըն է որ պիտի ընողորմութիւն մը՝ ինծի եւ փոքրիկ եղբորս: Քչիկ մը հացով կը բաւականանայ:

Տիկինը կրկին դժկամակեցաւ:

— Տիկին, շնիկիտ աւելցուելով կրնայ ասլայտ որբը, ըսաւ. եւ այսքան նուաստանանալ ետքը՝ չկրցաւ ալ իր զգացումը զսպել. անոտքը ինկաւ ըսելով.

— Քու ձեռքդ է երկու թշուառներու կեանքը...

Բարեբախտաբար քիչ վերջ տիկնոջ ծանմէկը ներս կը մտնէր. վայրկեան մը իրենց լեռով խօսեցան, ուսկից բան մը չհասկցաւ Սմենակ. բայց վերջը ինչ որ իրադործեցին՝ անշուշտ իրենց խօսակցութիւնն էր:

Անգլիացի տիկինը յանձն առաւ որդեգր

Լեւոնիկ, սակայն՝ ոչ թէ զթաց փոքրիկին, կամ զլաճուեցաւ. Արմենակին արցունքներուն դիմաց, այլ վառն գի գեղեցիկ դէմք մ'ունէր Լեւոնիկ. որուն վրայ երկու կապոյտ աչքերը շատ բան կ'արժէին, եւ որոնք անշուշտ շնիկէ մը աւելի համակրելի կ'ընէին զինքը: Լեւոնիկը որդեգրելուն մէջ նիւթական շահ մը նկատեց, եւ իբրեւ ասլրանք մը գնեց զայն՝ տարիներէ վերջ կրկին գնով զայն ծախելու գիտումով: Եւ հիմա ամենայն սիրով ա'յնքան ողորմեցաւ Արմենակին՝ որ նա պիտի կարենար ինքզինքը Ամերիկա ձգել: Յետոյ պատանին միամտութեամբ իր գիւղին ու մօրը անուան ալ տուաւ անսր՝ որ քանի մը տարի վերջ զայն կրթիկէն յետոյ իր մօրը յանձնէ:

Շողենաւ մը խարիսխը ձգեց գեղեցիկ քաղաքի մը գիմաց, հոն քանի մը ժամ կենալու համար: Քիչ վերջ արդէն շաջապատուեցաւ նաւակներով, որոնց մէջէն նաւավաթները ձեցովա, ձեցովա կը պոռային եւ ճամբորդներուն մեծ մասն՝ իրենց դատարկ ժամերն անցնելու համար շողենաւէն վար իջան՝ այդ գեղեցիկ քաղաքը մօտէն դիտելու:

Նաւապետը մօտեցաւ պատանիի մը՝ որ սիւ-

նի մը յեցած՝ ամուր ու անորոշ նայուածքներ կ'ուղղէր ձենովային, այնքան խեղճ հագուած էր որ նաւապետն իսկ զուշակեց թէ այդ թշուառը կարողութիւն չունէր ձենովան տեսնելու: Մօտեցաւ անոր և սկսաւ անդղերէն լեզուով հարցումներ ընել: Պատանին, տաճկերէն, լեզուով միայն կրցաւ հասկցնել թէ էքմեցի էր:

Նաւապետը երբ անոր հայ ըլլալն իմացաւ՝ շտապեց դէպ ի առաջին կարգի սրահը, վերադարձաւ բարձրահասակ մարդու մը և և կնոջ մը հետ, որոնք պատրաստուած էին նաւակն իջնել՝ ձենովան պտտելու համար:

Նաւապետը, իրրեւ թէ թշուառ տղուն մեծ բարիք մը կ'ընէր, իրեն ընկերացող պարոնին ներկայացուց զինքը: Պարոնը՝ որ շուրջ հարուստ մը կը թուէր՝ թթուած դէմքով մը հարցուց անոր.

- Հայ ես եղբի:
- Այո՛ աղա, հայ եմ:
- Ի՞նչ է անունդ:

— Արմենակ: Դո՛ւն ալ հայ ես աղա. . . հարցուց պատանին այս անակնկալ հանդիպումէն ուրախացած: Եւ սակայն հայ աղան ո՛չ թէ պատասխան մ'իսկ չտուաւ՝ այլ և և ոչ իսկ ժպտով նայուածք մը, որ անհուն ուրախութիւն պիտի պատճառէր խեղճ պատանիին՝ այն օտար քաղաքին դիմաց:

Նաւապետը զարմացմամբ դիտեց տիկնոջ և պարոնին անտարբերութիւնը դէպ ի իրենց հայրենակիցը. իսկոյն մակոյկ մ'իջեցուց և պատանին ձենովա հանեց, միասին առնելով մի քիչ տաճկերէն դիտցող նաւաստի մը:

Առաջին դիչերն է՝ որուն մէջ չողենաւը ուկիանոսը կը խաղէ. և դիչերը ուկիանոսին վրայ աւելի խորհրդաւոր է և և հաւաքելիչ. հոն, ուր մեծած է կարծես կեանքը և մահ կը սպառնայ անցաւորին ալիքներուն լեզուով: Հիմայ վերը աստղերը, հանդարտ երկնքին վրայ լո՛ւս՝ թովը կը դիտեն, և վարը ուկիանոսին մէջ ուրիշ աստղեր, որոնք ալիքներուն հետ կեղնեն ու կ'իջնեն: Երկու աստղադարդ երկնքներ, երկուքն ալ համը. . .

Շողենաւը խաւարին մէջ, ջրի ալիքներուն վրայէն կը սահի՝ իր շառաջներն հանելով, որ այդ լուսթեան մէջ օրօրի մը ազդեցութիւնն ունին: Հիմա չողենաւին մէջ դադրած են խնդումները, երգերն ու պարերը. զուարճութենէ յոգնած ճանապարհորդները կը քնանան. նաւապետն է միայն որ արթուն կեցած՝ զեկին հետ կը խաղայ:

Վերը՝ բացօթեայ անկիւն մը՝ պատուած վերմակի մը մէջ փաթտուած՝ Արմենակ կը թարթէ աչքերը աստղերուն հետ, որոնք իրեն շատ ընտանի կը թուին, իր երկնքին աստղերն են հոս ալ, որոնց հետ կը խնդար ու կը խօսէր ժամանակին, երբ իր հօր մօտ այդ աստղերուն ներքեւ կ'անցնէր՝ ամառուան դիւերները։ Մէկ քանի մտածումներ, տխուրն ալ, զուարթն ալ մտքին մէջ կը փոխանակուին. հոն վերն է այն աստղը՝ ճիշդ Կեփլէին մօտ, որուն համար ըստ էր հայրիկը. «Արմենակ, այն մեծ աստղը քեզ հետ ծնաւ»։

Այդ աստղը հիմա երբեմն կը լուսաւորուի երբեմն կը նուաղի եւ Արմենակին սիրտն ալ երբեմն կը բերկրի՝ երբ կը մտածէ հարուստ Ամերիկայի վրայ, երբեմն կը տխրի՝ երբ աչքին առջեւ էն կ'անցնի թշուառ մայրիկը որը քոյրիկին հետ, երբ մանաւանդ Լեւոնիկը օտարէն կը սիրուի . . .

Բայց վերջապէս եթէ իր աստղն ալ նուազէր ու միտքը դար հարուստ Ամերիկան՝ պատանին բերկրած կը թմրէր եւ ժպտով կը քնանար ու ժպտով կ'արթնար անուշ երազներով, Առաւօտները եր արեգակը հորիզոնին վրայ ուղի անոսի խորէն վեր կը բարձրանար, ուրիշ ուղի անոսի մը մէջ իր սովորական շրջանն ընելով

համար, կը հաւատար Արմենակ թէ քիչ առաջ մայրիկն ու քոյրիկը իրենց խղիկին առջեւ նստած՝ մարը մտնող այս արեգական հետ կարօտ ու համըրցը մը դրկէին իրեն։ Եւ իրկուները՝ երբ նոյն արեւը, ուղիւսնոսին ծայրը, կրակի մարմրող կայծեր թափելով պիտի ընկղմին ջուրին մէջ, Արմենակին խղիկին կռնակի երկու լեւներու մէջէն ելելու համար՝ յուզուած, գրեթէ լալով կ'ըսէր անոր. — «Փոխադարձ համըրցներս տար մայրիկիս, քոյրիկիս, Լեւոնիկիս. եւ ճառագայթ մ'ալ ձգէ մեռններուս հողին վրայ» . . .

Օրը՝ շողենաւին մէջ կ'անցնէր, կամ մերկ ընթերցան եւ կամ ալիքներուն հետ, եւ շատ անգամ նաւաստիներէն մէկը կուգար խօսակցելու տաճկերէնի վարժութիւնը չկորսնցնելու համար։ Երբ սեղանի զանգակը կը հնչէր՝ իր չորմարս հացը կը կրծէր ան, բայց շատ անգամ իրեն ծանօթ նաւապետը պնակով կերակուր կը բերէր իրեն։ Արմենակ զայն ուտելէն վերջ Կվալլա մը կ'ըսէր բերդին, եւ հայր մեր մը այն հայ աղային որ իրեն եւ ո'չ իսկ նայուածք մը տուաւ։ Խեղճ պատանին կը կարծէր թէ այդ կերակուրները իրեն հայրենակից աղան կը դրկէր . . .

Արմենակ, այն զեղիս, հանգիստ եւ երջանիկ կեանքը որ ճանչցաւ իր թշուառ կեանքին մօտը,

յանդգնեցաւ մտածել թէ ինչո՞ւ հարուստներն իրեն չեն զթար. ըմբռնեց միանգամայն թէ թշուառին կեանքը՝ հարուստին վարդէ կեանքին փուշն է, ցեխէ շրջանակ մ'է անոնց աղաման-դվ կեանքին: Ինքը պէտք էր աշխատանքով ու քրտինքով վաստկիլ, եւ իր վաստակին քառապատկիլը, եւ թերեւս աւելին ալ պիտի երթար հարստութեանց ժառանգորդներուն, որ կրկնապատկելու պիտի ծառայէին անոնց զեղխութիւնները . . .

Որիակերպ ու տաժանելի օրեր անցան Արմենակին համար. հիմա, հեռուն հորիզոնին վրայ կը տեսնուին քաղաքներ որոնք սահման կը դնեն Աստանտեան ովկիանոսին: Ճամբորդներուն շրթանց վրայ է «Ամերիկա», որոնք մշուշի մէջ երեւցող քաղաքները ցուցնելով՝ կը կրկնեն անոր անունը:

Ճամբորդները ճանձրացած երկար ու հանգիստ ճամբորդութենէ եւ յոգնած զեղխութենէ՝ օրէ օր կ'սպասէին ոտքերնին ցամաքին վրայ դնելու՝ հոն շարունակելու համար իրենց անաշխատ օրերը: Արմենակին ալ Ամերիկային կ'սպասէր աւելի փայլուն յոյսերով բերկրած. յոյսեր, որոնք իրեն դաժան կեանքին վերջ պիտի դնէին:

Ո՛հ, Ամերիկա՛ն... ամիսներ առաջ երազուած: Ամերիկա՛, ո՛րքան անուշ կուգայ այդ հն-

չումը իր ականջին: Հիմա քանի՛ որ կը յառաջէ շողենաւը՝ իր հիմնած շէնքերը կը բարձրանան, նա այդ օտար երկրին մէջ պիտի գտնէ կեանքի ժպիտներ՝ իրեն, մայրիկին, քուրիկին եւ Լեւոնիկին համար:

Կ'որոշուին հիմա քաղաքներ եւ մեծղի պալատներ, որոնց վրայի նուրբ մշուշը արեւով ոսկեղօծուած՝ քօղի մը փոխուած է. եւ պալատներն ոսկեղէն ապակիներով շինուած կը թուին, երբ ճիշդ անոնց դիմացը՝ հորիզոնին վրայ՝ նոր կ'արթննայ արեգակը՝ իր ճառագայթներն անոնց ուղղած:

Ո՛հ, ո՛րքան դիւթիչ է ան. այդ պալատները արեւուն տակ կարծես կը ժպտին իրեն զիմաց եւ կ'երդնուն օր մը իր ստացուածքն ըլլայ. եւ նա՛ խօստացուած բոլոր այդ հարստութիւնները կ'որոշէ, դեռ նաւէն չելած, դէպի հայրենիք փոխադրել, իր մայրիկին մօտ:

Նաւը խարխալը կը ձգէ Նիւ-Եօրքի առջեւ, հարուստները արդէն հազուած ու սգուած իրենց պայուստկները կրող ծառաներուն հետ վար կ'իջնեն: Արմենակին մօտէն անցան հայ աղան եւ հայ տիկինը, եւ պատանին՝ իր շնորհակալիքը յայտնելու եւ օգնութիւն մը թախանձելով համար՝ իր աղգակիցներուն մօտենալ փորձեց, բայց դեռ քանի մը քայլ չըրած՝ քարացած՝ դամուե-

ցաւ, երբ աղան թխու դէմքով կնոջ դառնալով
մըմուսց — Նա փխը չմտննայ, առաջ անցնինք:

Կանուխ, առտու մը, դեռ արշալոյսը չմա-
րած՝ երկայնահասակ մի մարդ Նիւ-Նորքի փո-
ղոցները կը չափչփէր. մըստ դէմքով սարսափ կ'ազ-
դէր. բղկտուած զգեստը սեւցած էր թէ՛ մուրէն
եւ թէ՛ աղտոտութենէն. սեւ չուան մը ուսին
վրայ եւ ցախաւել մը բազկին տակ՝ խոպոտ ձայ-
նով երբեմն երբեմն կը պոռար — «Ծխնելո՛յդ»...

Մարդուն կը հետեւէր պատանի մը, որուն
նայուածքներն ու քարուածքը կը մատնէին զինք
թէ անվարժ է Նիւ-Նորքի փողոցներուն, պատա-
նին ընաւ տիրոջ հետ չէր խօսեր, չիր երեսը դեռ
մաքուր էր:

Երբ իր տէրը «Ծխնելո՛յդ» կը պոռար՝ պա-
տանին ալ նորավարժ հնչումով, անուշ ու զիւ
ձայնով նոյնը կը կրկնէր:

Ժամ մը վերջ պատանին արդէն մըստած էր.
այդ սեւ դէմքին կեանքի ժպտն ինչպէս քաղցր էր.
իր մայրն արդեօք պիտի կրնա՞ր ձանչնալ Արմե-
նակը, որ օտար երկրի մէջ այս նուազագոյն գործով
կ'ուզէ զինքը կերակրել:

Օրն ի բուն անոնք ման եկան քաղաքին

հողոցներուն մէջ եւ չորհնեցան փոխն ի փոխ
«Ծխնելո՛յդ» պոռալէն: Արմենակ երբեմն երբեմն
հայրենի լեզուով հառաչանքներ կը հանէր սրտին
նորէն, որոնց խմաստը թէեւ իր տիրոջ անհաս-
կանալի էին, բայց նա այդ օտարին գլխիւր նա-
յուածքներով կ'սփռուէր:

Իրիկունան՝ վարպետն քիչ մը դրամով գո-
հացուց եր նորեկ աշակերտը եւ իր փոքրիկ տան
մէկ անկիւնին մէջ անոր պառկելու տեղ տուաւ:

Երկրորդ օր նորէն կանուխ սկսան իրենց
գործին. Արմենակ դարբինի մէկ հակայ գործատան
առջեւէն կ'անցէր «Ծխնելո՛յդ» պոռալով: Ներսը՝
աշխատաւորներէն մէկը կը հարցնէր իր ընկերին.

— Սա աղան հայ չի՞րեւար քեզի:

— Նայուածքէն կ'երեւայ որ օտարական է,
կրնայ կարծիքդ ճիշդ ըլլալ:

— Մեզի ալ այդ հասակով աշխատաւոր մը
պէտք էր:

— Հայ է, հայ, «Աստուած» բառը լսեցի:

— Մենք ալ աշակերտի պէտք ունինք, կրկնեց
աւելի բարձր ձայնով. այնպէս որ լսեց զայն Ար-
մենակ եւ մըստ դէմքը անոնց դարձուց տարա-
կուսանքի ժպիտով:

— Հայ հոգիները աշխատանքներին մի
— Հայ հոգի, Աստուած դրոշմից զննելով աղբյուրն
հոգիները չկա՞նք դիտել, բան չկա՞նք դիտել.— և հոգի
ներքին սովալուրդ կարծաթով մը անոնց պլուս
ցաւ:

Դարերնները վայրկեան մը ձգած Արմեն
կը՝ իրենց վարպետին հետ խօսեցան, պատահա
յգիտեցան լեզուով: Այդ համառօտ խօսակցութեան
նէն յետոյ՝ վարպետը մոտ շրթունքներով հա
բուրեց իր աշակերտին ձակատը, սեւ արցունք
կաթիլներ թողլով անոր երեսին վրայ, եւ վա
կեան մը անխօսուէն սրտերը իրարու չափ բան
ըսին . . . : Վարպետն հեռացաւ. Արմենակ քա
նի մ'անգամ դարձած՝ ժպիտով ու ձեռքերով
բարեւեց զայն . . . որ ալ հոգեւորացաւ:

Երբ ալ միջոցաւ՝ հայ դարերնները իրեն
արեւակցին ուտելիք բերին. ախ մը հոգ ցոյ
տուին իբր անկողին եւ երկու չուլի կտորներ
որոնք պիտի կարենային թէ՛ անկողնի եւ թէ՛
վերմակի տեղ ծառայել:

Նոյն օրն իսկ հասկցաւ պատահին թէ ծու
ղակի մէջ ինկած էր. հասկցաւ՝ թէ բարի ամե
րիկացին ձեռքէ հանեց. եւ առաջին գիշերն ար
տասուելով անցուց. իր ամէն մէկ արցունքի կա
թիլին մէջ տխուր գիծով մը կը պատկերանային
մայրիկն ու քոյրիկը:

Եւ ախարս որ այդ տխուր գիշերը վերջինն
չկաւ: Նա դժգոհ մնաց հայրենակիցներէն, որոնք
օրն ի օրն աշխատեցնել վերջ, ա՛յնքան քիչ կը
վճարէին՝ որ չէր բաւեր իր պէտքերուն: Բայց
պատահին կրցած խնայողութիւնը կ'ընէր սեւոր
սեւորին վրայ դնելու համար եւ վեց ամսուան
մէջ հազիւ կրցաւ իր մօր զրկել 150 տոլար տէր
կ. . . քահանային հասցէով, որ իր գիւղին բարի
եւ հաւատարիմ առաջնորդն էր: Նա պիտի վա
րենար այդչափ դրամ հաւաքել, եթէ գիշերները
սիկարէթի գործատուներու մէջ աշխատելով մին
չեւ կէս գիշեր, չանցնէր:

Բայց սակայն այդ 150 տոլարները հալեցին
ու մոպեցին զինքը. դրեթէ ամէն օր չոր հացով,
եւ գիշերները հազիւ երեք—չորս ժամ քնանա
լով կ'անցնէր: Օրուան մէջ ա՛յնքան կը յոգնէր
որ առաւօտը կանուխ՝ երբ իր աղագիւցները կու
ղային զինքը արթնցնելու համար, միշտ դառ
նութեամբ կը բանար աչքերը անոնց դիմաց:

Նոյնպիսի դժգոհ կեանքով մի քանի ամիս
վերջ կրկին 200 տոլար զրկեց իր մօր՝ նամակով
մը. բայց հազիւ լրացած իր պանդխտութեան
տարին՝ անկողին ինկաւ նա եւ բաւական ժա
մանակ նիւթական եւ բարոյական դառն ցաւե
րով նիհարցաւ:

Գուրսը ձմրան ամենասաստիկ հովը գետնի ձիւներուն կը խաղայ: Մայրը փրփրկած խղիկին մէջ իր աղջկան կը սպասէ, որ պիտի դառնայ տէր Կ. . . քահանային տունէն: Գիւղի ամենէն գիտնականը քահանան ըլլալով՝ գաղթական տեղացիները անոր կ'ուղղէին իրենց նամակները, եւ տէր հայրը՝ որոշած օրը երբ նամակի սպասողներով լեցուած կը տեսնէր՝ հասցէները բարձրաձայն կը կարդար եւ ամէն մէկ հասցէ կարդալուն տխուր դէմքի մը վրայ խոշոր ժպիտ մը կը գծուէր: Նոյն օր, հոս էր նորէն Արմենակին քոյրը Նուարդ՝ որ պատին յեցած՝ ականջները տէր հօր ձայնին կուտար: Այս անգամ վերջապէս նամակ մը կար իր մայրիկին եւ զիրը հղբօրն էր: Նուարդ յափշտակեց զայն տէր հօր ձեռքէն եւ դիմադրելով սաստիկ հովին՝ դէպի աուն սկսաւ վազել:

Տանը մօտեցաւ:

Մայրը հրճուանքով կը տեսնէր աղջիկը ժպտուն դէմքով, որ մէկ ձեռքը կուրծքին սեղմած՝ միւսով թռչիլ կը փորձէր, անհամբեր՝ դուրսը դուրս ձգեց պատուհանէն եւ հովուն տուաւ սա խօսքերը.

— Մեղի գիր կա՞յ, Նուարդ:

Բայց ամիսս, ի դուր աղջիկը ուրախալի պատասխանը կը կրկնէր, հովը զայն չէր հասցնէր:

Շնչասպառ, կուրծքին վրայ սեղմած նամակը համբուրից եւ մայրիկին յանձնեց, եւ մայրը ուրախութեան արցունքով զայն թրջեց, դողդոջացող մատներով բացաւ ու տուաւ Նուարդին՝ որ կարդայ:

«Արեւի մայրիկ, անուշիկ քուրիկ.

Պանդխտութեան տառերորդ ամիսը լրացաւ եւ կրկին նամակներու սպաստխան չստացայ, որս ամիս առաջ 150 տոլար գրկեցի, հիմա 200 տոլար ալ կը գրկեմ նորէն տէր Կ. . . քահանային միջոցաւ. կը փափագիմ որ այս դրամով նախ վանդնուի մեր այրած տունը. . .

Որդիական համբոյրներով մնամ

Ձեր որդին Արմենակ:

Ո՛չ Նուարդը եւ ո՛չ մայրը ուշ չէին դնէր Արմենակին գրածներուն, մեքենարար մտիկ ըլլին այդ տողերն՝ մտքերնին իրենց սրտին խնդութեան տուած: Եւ երբ երկրորդ երրորդ անգամ նորէն կարդացին՝ զարմանքով մը լինցուցին զայն, ինչպէս կարելի էր 150 տոլարը չստանալ, երկրորդ օրը տէր հայրը երդօքննալով կրկնեց թէ 200 տոլարէն դուրս փարա մ'ալ ստացած չէր Արմենակէն:

Գարնան, հազիւ թէ ձիւները կը սկսին հա-

լի՝ Սրմենակենց խղիղը տան մը ձեւը կ'առնէ .
ճիշդ այրուած տան տեղ կը բարձրանայ նոր
չէնքը :

Հին նախապաշարուած մը կայ եւ որ կը տե-
ւէ ցարդ , թէ նոր տուն շինողը պէտք է իր ըն-
տանեաց անդամներէն մէկը գերեզմանին դռնէ .
Սրմենակենց տանը դռնը ո՞վ պիտի բլար . կամ
մայրիկը , կամ Նուարդը . աս չէին մտածած :

Երբ տանը չորս պատերը կը բարձրանան եւ
տանիքը անձրեւէն կը պաշտպանէ արդէն , կը
սկսին հոն հաստատուի իրենց բնակութիւնը : Բաց
պատուհանները , խոնաւ պատերը շուտով անկո-
ղին ձգեցին Նուարդին մայրիկը . արդէն իրարու
յաջորդող դժբախտութիւնները զինքը վատուծ-
ցուցած էին :

Տունը հէտ մնաց . աւելցած ստակը բխիչկին
ու դեղերու դնաց . եւ սակայն հիւանդին թոքա-
տապը այդ խոնաւ սինեակին մէջ օրէ օր սաստ-
կացաւ : Յետին չքաւորութենէն ստիպուած՝ Նու-
արդ վերստին յիշեց որ իր եղբոր զրկած 150 առ-
լարը մէջ խաղցուած էր : Նա նորէն տէր հօր
գնաց , իր եւ մօր թշուառ կեանքը արցունքով
նկարագրեց , եւ տէր հայրը նորէն երդուեցաւ .
« Ուտողին հարամ բլայ » կրկնեց քանի մ'անգամ
եւ այս երգման վրայ յուսահատած՝ Նուարդ աղ-
քատի մտղայիւր ուսին՝ մուգալու ելաւ , իր եւ
չըջակայ գիւղերը :

Նուարդ մօտի գիւղերն երթալով հանդերձ՝
օրուան մէջ առնուազն երկու անգամ իր հիւանդ
մօրը կը ներկայանար :

Երբ մօտակայ գիւղերէն ալ չկրցաւ ըստ բա-
ւականի ողորմութիւն ստանալ՝ դէպի Կարին
դիմեց . միանգամայն յոյս ունէր իր Լեւոնիկ
եղբայրը գտնել եւ զայն հոգացող բարի աղայէն
ողորմութիւն մը ստանալ : Կարնեցի տիկինները
ընդհանրապէս դատարկ չէին դարձներ իրենց
դուռը զարնող աղքատը , մանաւանդ երբ անաղ-
ջիկ մը կ'ըլլար . եւ արդէն Նուարդը տեսնողնե-
րը , անոր համեստ դէմքէն կը գուշակէին թէ
թշուառացած ընտանիքի մը դուստրը պէտք է
ըլլար :

Տիկին մը Նուարդին չերտ մը հաց տալէն
վերջ՝ քովինին դառնալով կը փսփսար .

— Սա աղջկան կապոյտ աչքերը Լեւոնին աչ-
քերուն չեն նմաներ :

— Շատ կը նմանին , կարծես մէկ մօր դաւակ
են . ըսին եւ ներս քաշուեցան :

Նոյն վայրկեանին , ճիշդ այդ տանը զիմաց
բարձրացող պալատին վերնայարկի պատշգամին
վրայ՝ աղախին մը մանկան մը հարցումին կր
պատասխանէր ,

— Հայ է , հայ :

Ու փոքրիկը իր տարիքէն չա՛տ բարձր խոր-
րդածելով՝ բաւ անգիւրէն լեղուով .

— Հայերը մեր հացը կ'ուտեն, — և իր մօտ եւ
դած գաւաթ մը ջուրը կրցաւ ճիշդ թշուառ Նու-
արդին դիտուն վրայ թափել: Խեղճ աղջիկը ջրով
ու արցունքով թրջուած դէմքը դէպի վեր դար-
ձուց. . . բայց լաւ որ չարածճի մանուկը ներս
փախած էր, ապա թէ ոչ՝ երբ իր կապոյտ աչքե-
րը անոր կապոյտ աչքերուն հանդիպէին՝ պիտի
ճանչնար իր Լեւոնիկ եղբայրը:

Նուարդ շատ դո՛ւ Կարնեցիներուն տուած
ողորմութենէն՝ մաղախը լեցուն տուն մեկնեցաւ:
Ան մտածած էր մայրիկին չիմացնել թէ մուրա-
լու համար մինչեւ Կարին դացած էր, այդ պատ-
ճառաւ որքան կարելի էր կը ջանար շուտ տուն
հասնիլ:

*
* *

Չի գիտցուիլ թէ ինչ պատճառի համար
քիւրտերը ժամանակէ դուրս յարձակուած մ'ըրած
էին Նուարդին գիւղին վրայ: Բայց այս անսովոր
յարձակումը անելի էր: Երբեք ոչ մէկ յարձակ-
ման պահուն այնքան հայեր զոհուած ևւ այն-
քան տուներ այրուած չէին: Անշուշտ յարձակող
քիւրտերը իրենց աշնան սովորական կողոպու-
տին նիւթ չգտնելով՝ աւելի եւս զայրացած էին
նոյն իսկ իգական սեռին և մանուկներուն դէմ:

Նուարդը Կարնէն շատ հեռացած՝ երբ դա-
ռիվերի մը վրայ հասաւ՝ դիմացը տեսաւ սեւ
ծուխ մը՝ որ կը բարձրանար մարը խոնարհող
արեւուն դիմաց:

— Անտառ մը կ'այրի:

Նա ասկէ աւելի մեծ չարիք մը չէր՝ կրնար
մտածել: Սակայն դեռ չէր կրնար որոշել թէ ո՞ր
գիւղին մօտիկն էր այն: Քանի մը ժամ վերջ
բլրակ մը ծածկեց իր առջեւի հրդեհը, բայց նա
գիտէր որ ժողոված էր իր գիւղին, հոն, աջա-
կողմի երկիրը իրենց դրացի Յովհաննէս աղբա-
րինն էր: Բլրակը կտրելէն վերջ իր առջեւ պիտի
գտնէր տէր Կ. . . քահանային այգին:

Հաղիւ թէ բլրակը կտրեց՝ հոն քիչ մը մօ-
տը լսեց մարդկային հառաչանքներ և «մեղայ»-
ներ, սարսուռ փոքրիկ աղջիկը, ձայնը տէր հօր
երկրէն կուգար:

— Չըլլայ թէ տէր հօր վրայ արջ մը յարձակած
ըլլայ, չըլլայ թէ տէր հայրը կայինը ծառին դար-
նելու տեղ ոտքին զարկած ըլլայ:

Եւ աղջիկ մը այս միայն կրնար խորհիլ:

— Չէ՛, երթամ օգնեմ բարի տէր հօր:

Ու լառաջեց դէպի ունտցող ձայնը: Նուար-
դին ոտքերը գրեթէ բռնուեցան, ա՛լ չկրցաւ ա-
ռաջ երթալ, երբ տեսաւ հոն, փոսի մը մէջ ա-
րիւնոտ գլուխ մը՝ տխուր աչքերով, որ բարձ-
րացաւ, հառաջեց. . . և նորէն ինկաւ:

Նուարդին տօրին մէջ դեռ քչիկ մը ջուր մնացած էր. պուշ մը բերանը առաւ՝ ոտքերուն դողդղացումը անցնելու համար և քիչ մ'ալ դեռ առաջ գնաց:

— Ո՛վ... է... հարցուց վիրաւորեալը:

— Սրբուկին Նուարդին ևմ, տէր հօր Պետրոս աղբա՛րն էո:

— Ա՛հ, կ'այրիմ... կ'այրիմ... Աստուած զիս պատժեց... հարամ եղան ձեր փարաները... ա՛ռ... աղօթէ... գնա՛ որ մեռնիմ:

Եւ ձայնը խղզուեցաւ կոկորդին մէջ: Պետրոս աղբարը Նուարդին դիմաց ակռաները իրարու կրճտեց, բազուկները մի քանի անգամ գետին զարկաւ և անշնչացաւ...

— Ո՛վ էր զարնողը, Պետրոս աղբար, — հարցուց Նուարդ կարեկցական չնչտով ևւ սպասեց պատասխանի: Պետրոս աղբարին բաց բերանը չարժեցաւ:

— Մեռաւ...

Յիչեց Նուարդ իր եղբօր 150 տղարը, որուն երեսնիկ տեսած չէին: Բայց ինչպէս մեռելի մը մօտենար ան, ձգեց հոն ստակը ևւ մեռելը ևւ տուն վազեց. թերեւս մայրիկը այս ուրախայիլութիւնով պիտի բռնկուէր:

Բայց մոռցեր էր Նուարդ հրդեհուող անտառը որ դեռ կը միտար: Այս սարսափեցուցիչ դէպ-

քը ասեն չտուաւ իրեն որ դիմացը նայէր ևւ տեսնէր՝ թէ իր հայրենիքն է որ դեռ ծուխերու մէջ է: Քիչ աւելի առաջ՝ տարեց կին մը վիրաւորուած՝ խոտերուն վրայ փռուած էր ևւ ձգած իր վէրքի ցաւերն՝ ամբողջ իր ուժով կը պոռար Նուարդին.

— Ետ դարձիր աղջիկս. քիւրտիքը թալլեցին գետնիս, դքեզ ալ կը փախցնեն. խեղճ Մարիամըս... ևւ մանկան պէս սկսաւ լալ:

Այս բօթին իբր պատասխան՝

— Մայրիկս, — դռնց Նուարդ, ևւ իր վազքն արգիլող մաղախը կնոջ քով թողլով՝ զիւղ վազեց: Աւերակներն ու ինկած սեւ գերանները զինքը շուարեցուցին. նա ողբացող զիւղին մէջ թափառկոտ նայուածքներ կուտար իրենց տունը վայրկեան մ'առաջ ճանչնալու համար:

Հիմա աղբիւրին քով է. չէ՞ այն՝ որուն աջ կողմն էր իրենց նորաշէն տունը. սա դեռ ծխացող տունը իրենցը չէ... հապա մայրիկը...

Ի զո՛ւր մոխիրներուն, միացող գերաններուն մէջէն իր մայրիկին ձայնը կը յուսար լսել, արցունքը, որ կը հոսէր իր աչքերէն՝ պիտի կաւենար իրենց տան կրակն մարել:

— «Մայրիկս»...

Գէթ մոխիրը տեսնէր: Ու հոն նշմարեց որ դետնայարկին այն սենեակը ուր մայրիկը պառ-

կամ էր՝ կ'որոշուէր. մի քանի դերաններ ճակատ ճակատի տուած՝ իրենց ներքեւ ունէին սեւ դի-
ակ մը: Մայրիկին դէմքն էր, թերեւս կ'ապրէր.
թերեւս ծուխը սեւցուցած էր անոր պատի պէս
ձերմակ դէմքը, թերեւս ան իր արցունքներուն
տակ պիտի արժնար:

— «Մայրիկ», . . դոչեց նորէն: Եւ դերանները
անհող անհող դեռ կը ծխալին. եւ արեւը կը
քաշուէր բարձրացող ծուխին վրայէն:

— «Մայրիկ», . . անգամ մ'ալ, եւ կրօնական
թեւերով կուրծքին վրայ սեղմեց զայն. ուզեց որ
սիրտը՝ սրտին հետ խօսի. . . Բայց մայրիկը փշրե-
ցաւ րազուկներուն մէջ՝ ամուսին նման, եւ չգ-
լաց նուարդ՝ որ իր սիրտն ալ համբացաւ. . .

Մարած ինկաւ. . .

★
★

Դեռ նոր մարը կը ժանդ արեւը: Կարմրա-
դոյն վերջալոյսին մէջ ողողուած են արեւմուտ-
քի լեռները, որոնք կարծես կը խնդան այրուող
գիւղին զիմաց: Խուճի մը օրիորդներ կ'անց-
նէին փողոցներէն. եթէ այս ժամուս՝ ասոնց
հանդիպէր գիւղացին կամ անտառի մը մէջ, կամ
առուակի մը եզերքը եւ կամ աղբիւրի մը կող-
քին՝ սարսափահար պիտի փախչէր իբրեւ Բզմեզ
աղեկներէ:

Բայց հիմա նորէն սարսափահար կը փախ-
չին ասոնցմէ գեղջկուհիները: Ամէն անգամ որ
խումբին մէջ նոր անձ մը կ'աւելնար՝ պահուը-
տած ժողովուրդը իր տան մէջ արցունքով կը
փախար.

— Խեղճ . . . (Մարիամն) ալ բռնուեցաւ:

Այս խումբը շրջապատուած էր ութ - տաս
թիւրտերէ, որոնք երեսց ղանչեհներով բոլորակ
մը կազմած էին եւ այս բոլորակին մէջ դուռնա
էին անոնք եւ հազիւ կրնային շնչել:

Որոշուած էր ասոնց ճակատագիրը: Ուրիշ
անգամներ շատերուն քորերը քիւրտերու յարձա-
կումէ վերջ, այսպէս բռնուած, տարուած եւ ալ
չէին դարձած. ասոնք ալ կամ պիտի քողանային
եւ կամ իրենց արիւնով իրենց պատիւն ու դա-
ւանանքը պիտի պաշտպանէին: Եւ արդէն քանի
մը գիւղացիներ փորձած էին սուրէ չրջանա-
կէն դուրս փախչիլ, եւ անա՛, դեռ կը կաթկթէ
անոնց արիւնը քանի մը սուրերու վրայէն:

— Հոս ալ մէկը կայ, - միմաաց քիւրտերէն
մէկը, մատը երկնցնելով խանձուած սլաներու
խումբին:

— Խեղճ նուարդը պիտի ըլլայ, - փսփացին
երարու գերեալները:

Քիւրտը արդէն դէպի հոն ուղղուած էր եւ
աւելի մօտէն գննեց եւ կրկնեց.

— Մեռած չէ՛ . . .

— Ձեռքդ ճակտին դիր, - բաւ ուրիշ մը՝

Տրուած հրահանգը կատարելէ վերջ՝

— Այ՛ո, ողջ է, ճակատը տաք է, մարած պիտի ըլլայ:

— Մեծ է:

— Հազիւ տասնչորս - տասնհինգ տարեկան:

— Ափսո՛ս, միմիայ ուրիշ մը:

— Զո՛ւր, գլխուն վրայ ջո՛ւր, պոռացին այն տան քանի մը քիւրանք:

Մօտն էր արդէն աղբիւրը, երեք չորս քիւրանք՝ իրենց ափերով շարունակ ջուր լեցուցին Նուարդին գլխուն վրայ: Եւ անա թշուառը բացաւ աչքերը այրուած սիւներուն տակ. վիրացուց գլուխը մայրիկին ածխացած կուրծքէն եւ կրկին կրկին կանչեց «Մայրիկս» . . .

Նուարդն ալ սուրէ չըջանակին մէջ առնուեցաւ: Քիւրտները դէպ ի Պոլիս տարուող խումբին մէջ համրեցին զայն:

*
* *

Արմենակ արդէն վատուեցած Նիւ-Եօրքի մէջ՝ իր հիւանդ մայրիկէն կրկին ու կրկին նամակներ կը ստանար, որոնց մէջ մայրը արցունքով կը պաղատէր որդւոյն հարենիք վերադառ-

այ: Խեղճ կիներ կը յուսար իր զաւկին մօտ վերադառնալ իր առողջութիւնը: Արմենակ համոզուեցաւ, որովհետեւ ինքն այ իր առաջին լուծը մօտը քով գտնել կը յուսար:

Նուարդին բռնուելէն մի քանի օր վերջ՝ իր այրենիքը կը մօտէր Արմենակ: Զգեստներն ուրած հիւանդութիւններն՝ զինքն իրրեւ անծառայել հիւր մը ներկայացուցին իր ծննդավայրին:

Իրկուան դէմ էր երբ պատանին այրուած իւղին մէջ կը թափառէր իր տունն գտնելու: Մայրերն դեռ իրենց զոհերը կ'ողբային. եւ ողբը՝ յսպիսի աւերակ տուներու մէջէն՝ Նոյնիսկ անարբերներու արցունքները կը քամէր: Կը տեսնուէին մայրեր՝ որոնք պատուհանին դիմաց ինչնց մօղերը կը փետտէին, ողբալով սպաննուած որդին, կամ յափշտակուած դուստրը: Արմենակ, չէ՛ն աւերակին, ականջն ողբին դեռ կը չըջի. բոլորեմ մ'ալ սրտին վրայ — «Եթէ լսեմ մայրիկս ողբը Նուարդին վրայ. . . »:

Պատանին իր թաղին մէջ է հիմակ. մօտիկն է ինչ աղբիւրը՝ որուն դիմաց ամբան առտուները կենար ու արձանագրութիւնը կը հեքէր: Հոս մօտիկն էր իրենց հիւղն, ուր այրուած դերաններ կած կը մնան: Նոյն վայրկեանին՝ կին մը կողմուած սափոր մը՝ աղբիւրին մօտեցաւ. կասկած չայրուածքով չափեց անձանօթ երիտասար-

դին հասակն: Արմենակ անոր մօտեցաւ հարցոյց

— Հոս, մօտ չէ՞ Սրբուկենց տունը:

Կինը կոկորդին մէջ սեղմեց յուզումը, եւ
— «Աստուած հոգին լուսաւորէ» ըսաւ նախ,
յետոյ՝ — զինքն ուսկից կը ճանչնաս

Վերջին հարցումը դեռ չվերջացած՝ տեսաւ
կինը անձանօթին գունաթափ գիտին իյնալն:

— Ո՛հ Աստուած պէլաս տայ, Արմենակն ես,
պոտաց կինը, ու դժուարութեամբ կրցաւ զայն
սթափեցնել եւ իրրեւ մխիթարական խօսքեր հե-
կեկաց պատանիին. — Շարաթուան մը մէջ կոր-
սընցուցի երկու տղաքս, աղջիկս: Փառք տուր Տի-
րոջ, քոյրդ ողջ է:

Երբ իմացաւ պատանին թէ Տէր Կարապե-
տը ողջ է, անոր տունը դիմեց. զայն աւեր գտաւ.
եւ իրեն ցոյց տուին հիւղակ մը որուն չորս կողմի
ձակերէն կընշմարուէր ճրագի նուաղ լոյսը տխուր
դէմքի մը դիմաց, եւ կը տեսնուէին երկու չրթ-
ներ աղօթքով դողդեղացող ու երկու աչիւր ար-
ցունքով փայլիլով:

Երբ դուռը դարկաւ Արմենակ՝ իր առջեւ
գտաւ աղօթող ծերունին՝ երկայն, պատուած եւ
ազոտոտ խրխալով մը: Հարցուց անձանօթին.

— Հո՞ս կը կենայ տէր Կարապետ քահանան:

— Օրհնած, չճանչցա՞ր զիս. ըսաւ տէր Կա-
րապետ, զանի բաղուկներուն մէջ առնելով:

— Դժուր էք տէր հայր. . .

— Ուրիշ բան չունիմ, տղաս, միայն այս հիւ-
ղը եւ գերեզմաններ. . .

— Տ. հայր, տեղեկութիւն ունի՞ս քրոջս վրայօք:

— Քիւրտերը փախուցին թուներու հետ, այսօր
իմացայ որ զինքն ալ Պոլիս պիտի զրկեն:

Արմենակ ասկիւ լսածէն պէս ոտք ելաւ եւ
ուղեց հիւղին դուռը բանալ:

— Բարո՛վ մնաք, տէր հայր:

— Օրհնած, դէպի ո՛ւր, հարցուց տէր հայրը:

— Քրոջս հետ մեռնելու՝ կա՛մ ապրելու, եր-
կուքէն մէկն է ճակատագիրս:

— Կեցի՛ր, կեցի՛ր, ե՛ս ալ ուխտ մ'ունիմ, ե՛ս
ալ պիտի մեռնիմ կամ պիտի ապրիմ քեզի հետ.
որդիւս ես առկից վերջ. հայրդ եմ. ~ ըսաւ տէր
հայրը բռնելով անոր ձեռքէն, եւ յուզումնալից
տաք համբոյրով մը ճակտին՝ իրեն որդի ըրաւ:

Եւ երբ քանի՞ մը վայրկեան լուսթիւնը հան-
դարտեցուց յուզումնին՝ խօսք առաւ տէր հայրը.

— Մենք, ըսաւ, խմբովին այդ կողմերը պիտի
դիմենք, արդէն ճիշդ վաղը կէսօր ճամբայ՝ Կ'ել-
նենք. տե՛ս, նայէ՛ պատրաստած եմ մախաղո եւ
պիտի ստիպուիմ մուրալ. . . Նորէն լացաւ: Ար-
մենակ խաղաղեցաւ, եւ տէր հօր փոքրիկ հիւղին
մէջ լուսեցուց:

Երկրորդ օրը, խուժը մը տեղացի գաղթական-

ներ, որոնք նոր կորսնցուցած էին իրենց որդիքը՝ տուններին, ուսանք իրենց ծնողքը եւ եղբայրներին, եկեղեցին ծուռնկի եկած կ'արտասուէին հեղեղօրէն: Երկար աղօթեցին: Հաւատքը, յոյսը եւ արտասուքը ուժ տուին անոնց: Յետոյ նոյն խումբը գնաց գերեզմանատուն. դաղթականներուն գերեզմանի այցը շատ յուզիչ էր. առանց խոտի գերեզմանները՝ որոնց մէջ էին անմեղ զոհերը, պիտի յանձնէին երկնքի արցունքին եւ բուերու ողբին. եւ կը տարակուսէին՝ թէ իրենց ոսկրները թերեւս հեռու պիտի մնային այս սրբազան վայրէն:

Հոս էր Արմենակն ալ, ան կ'ուզէր մօրը գերեզմանին վրայ թափել իր սիրտը՝ գալարեցնող արցունքը. — մայրիկը մոխիր դարձած էր:

Արմենակ գնաց թաղուեցաւ խօրը՝ գերեզմանին վրայ բարձրացող խոտերուն մէջ. ափին մէջ առած ոսկիներու ծրարիկ մը՝ անոր ականջին երդուընցաւ.

— Հայրիկ, հաճախատանքիս վերջին պտուղը. ասոնցմով պիտի ազատեմ Նուարդը. . .

* *

Իրիկուան դէմ աղքատներու խումբ մը կանգնած էր հասնի եւ ուղղակի ժամատուն կը զիմէ. Արմենակ հոն կը տեղեկանայ որ երկու քուրտեր

երէկ իրիկուան դէմ դէպի Պոլիս տարած են Թօփ-րազ-Գալէի աղջիկները, որոնց մէջ պիտի ըլլար ապահովապէս Նուարդը: Երկրորդ օրը համբայ կ'ենեն կարինէն եւ մուրալով ամիսներ վերջ կը հասնին Պարտիզակ:

Պատմութիւնը լնցնելէն վերջ՝

— Հոս ենք հիմա, Աստուած պիտի պահէ զմեզ. ըսաւ բարի ծերունին՝ բազումները վեր վերցուցած արցունքով լեցուած աչքերուն հետ:

Ծերունիին խօսքերը կը մատնէին թէ՛ բուն իսկ իրենց պատմութիւնն է, իսկ պատմութեան հերոսն ալ՝ մահամերձ հիւանդը, որուն ուղղած աչքերնիս,

— Արմենակն է, հարցուցինք:

Ծերունին լեցուած աչքերով գլուխը շարժեց որպէս հաւանութիւն:

— Ուրեմն տէր կարապետն ալ դո՞ւն ես:

Ծերունին գլուխը կախեց:

* *

Երկու օր ետք մենք թաղելու կը տանէինք Արմենակը: Քահանայ մը առջեւէն, իսկ ծերունի տէր կարապետը եւ մենք ետեւէն:

Արմենակին աչքերը բաց էին: Խեղճ պատանի, անիկա մահէն ետք՝ կարծես իր Յոյսերը կը փնտռէր. . .

*
* *

Դեռ չէինք մօտեցած զերեզմանատունին երբ խումբ մը դաղթական աղջիկներ մեր զեղը կը մտնէին. անոնք այս անշուք դադաղին դիմաց խաչակնքեցին: Տէր Կարապետ յուզումնալից նայուածք մը տուաւ, անոնցմէ մէկուն ձեռքէն քաշեց եւ չթողուց որ հարցում մ'ընէ:

— Ո՛վ է տէր հայր, փսփսացինք ականջին:

Երկու խոշոր արցունքներ սահեցուց եւ

— Նուա՛րդն է — հեկեկաց ականջնուս:

Ու Արմենակ դադաղին մէջ աչքերը կապոյտ տին՝ զեռ իր Յոյսերը կը պրպտէր:

ԱՏՐՈՒՇԱՆ ԳՐԱՏՈՒՆ

Str. Armeneasca Bucarest (Roumanie)

ԳՐԱՏԱՆՍ ՄԷՋ ԿԸ ԾԱՆՈՒԻՆ

Տարեցոյց «Մասիս» 1923	Գին 20 [է]
Դիցաւան Գիրք Ա.	« 25 «
Ուղեցոյց Ռումաներէն լեզուի	« 30 «
Առաքելութիւն մը ի Ծաղկաւ	« 20 «
Ընկ. Փանջուրի Վասպուրականի մէջ	« 20 «
Թիապարս	« 15 «

ՄԱՄԼՈՅ ՏԱԿ Է

Ժողովրդական երգարան

ՀԵՏՁՀԵՏԷ ԼՈՅՍ ԿԸ ՏԵՅՆԵՆ

Վանառականի մը նամակները (Ե. Օսեանի)
Իզնաս աղա դիւանագէտ «
Բաղդադի միւսմէն - Հայերէն
« Ֆրանս. «
Խ. ալլն

Մօտ օրէն գրատունս կ'ունենայ զանազան
գիրքերու նոյն մրեր մը:

Գին 10 [է] (Արատաման 1 Զրանք)

<< Ազգային գրադարան

NL0360238

51432